

ศึกษาวิเคราะห์การถวายทานตามเทศกาลประเพณีในสังคมไทย

A study and analysis of offerings in traditional festivals in Thai society

พระอธิการหนุ่ม สิริสาร (อ่องสกุล)¹, สามารต สุขุประการ²

ศิริโรจน์ นามเสนา³

Phraathikannum Sirisaro (Oongsakun)¹, Samart Sukhuprakan²

Sirirote Namsena³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการถวายทานในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย 3) เพื่อวิเคราะห์การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยภาคเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1. หลักการถวายทานในพระพุทธศาสนา ลำดับแรกต้องมีศรัทธาในการที่จะถวายและพิจารณาว่าถวายสิ่งใดได้อานิสงส์มาก เมื่อมีจิตศรัทธาแล้วสิ่งของที่ถวายต้องได้มาด้วยความบริสุทธิ์ผู้รับการถวายก็ต้องบริสุทธิ์ หลังจากถวายแล้วมีจิตใจเข้มแข็งเบิกบานยอมได้อานิสงส์มาก 2. การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย มีการกำหนดของชุมชนให้มีการร่วมกันทำบุญถวายทานตามความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความเชื่อทางด้านสิ่งที่ไม่เห็นธรรมชาติภูตผีเทวาอารักษ์ผีบรรพบุรุษ โดยจะนำปัจจัยทางด้านวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศของพื้นที่ผนวกเข้ากันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นปัจจัยต่างๆ ในการกำหนดกิจกรรมของการทำบุญที่จะมีขึ้นในแต่ละเดือน ตลอดทั้งปีตามฮีต 12 เนื่องจากคนในชุมชนเป็นผู้กำหนดให้เป็นจารีตหรือสิ่งที่พึงถือปฏิบัติ ทำให้ประเพณีเหล่านี้ได้รับการประพฤติปฏิบัติสืบทอดทั้งยังได้มีการบอกกล่าวจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อเป็นการ รักษาภูมของชุมชนและเพื่อป้องกันการได้รับบทลงโทษจากการละเมิดกฎปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งบทลงโทษของผู้ที่กระทำความผิดจารีตประเพณีของสังคม อาจจะหมายถึงการได้รับการปฏิเสธในการคบค้าสมาคม การยอมรับ หรือการให้ความช่วยเหลือใดจากคนในชุมชน และ 3. วิเคราะห์การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทยสรุปได้ว่า หากจะแยกประเภทของบุญตามจุดมุ่งหมายแล้วอาจแยกได้ดังนี้ 1. บุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรงบุญลักษณะนี้จะมี 6 บุญ หรือ 6 เดือน คือบุญเข้ากรรม บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญกฐิน ความเชื่อในการถวายทานกับภิกษุที่ออกจากกรรมแล้วถือว่า เป็นผู้หมดมลทิน เป็นผู้บริสุทธิ์ผุดผ่อง คฤหัสถ์ผู้ใดได้ทำบุญแด่พระภิกษุสงฆ์ในบุญ เข้ากรรมถือว่าได้กุศลหรืออานิสงส์แรงมาก 2. บุญที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน บุญลักษณะนี้

¹นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail. namsena@hotmail.com

^{2,3} อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

จะเกี่ยวกับการ ขอพรหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ดล บันดาลความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้เช่น ฟาฝน ข้าวปลาอาหารเป็นต้นจะมีอยู่ 2 บุญ คือ บุญคุณลานและบุญบังไฟ ในส่วนบุญคุณลานหากจะ ให้ความหมายตามสาระพิธีแล้วก็คือ บุญที่สร้างขึ้นเพื่อทำขวัญข้าวเพื่อให้ เกิดสิริมงคลแก่ชาวบ้านและ เป็นการบูชาขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้าว ไม่ว่าจะเป็นผีปู่ตา ผีตาแฮกหรือเจ้า แม่นโพสพเป็นต้น ที่ประทานข้าวมาอย่างอุดมสมบูรณ์ให้กับเกษตรกรในฮีต 12 ของเดือน 3. บุญ เกี่ยวกับขวัญกำลังใจในการดำรงชีพ บุญลักษณะนี้เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอำนวย ความสุขสวัสดิภาพให้มี 2 บุญคือ บุญสงกรานต์และบุญข้าสยะ 4. บุญที่เกี่ยวกับความกตัญญูบุญ ลักษณะนี้จะเน้นที่การ ทำบุญอุทิศเป็นสำคัญมี 2 บุญคือ บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก ซึ่ง ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ บูชาผีบรรพบุรุษและผีไร้ญาติ

คำสำคัญ : วิเคราะห์,การถวายทาน,เทศกาล,ประเพณี,สังคมไทย

Abstract

The Research Article had 3 objectives: 1) to study the principle of the offering in Buddhism, 2) to study the offering at the traditional festivals in Thai society, and 3) to analyze the offering at the traditional festivals in Thai society. This research applied the Qualitative Research with the Documentary Research. The research results were as follow: 1. The principle of the offering in Buddhism was that firstly, having the faith in the offering and considering the something for the result of merit. When having the faith, the offered something were pure, and the monks must be pure. After the offering, the mind of people was joyful. 2. The offering at the traditional festivals in Thai society was specified in the community to make the merit for the basic belief in the faith in Buddhism and the belief in the ghost with the factors in living, environment and weather in the area. These made the factors in making the merit inn each month and the Heetsipsong-traditions. Because the local people specified the custom or things to do, these traditions were inherited from the generation to generation to maintain the rules of the community and protect the punishment from breaking the law of the people in the community The punishment for the people breaking the law was no acceptance and helping from the people in the community. And 3. The analysis of offering at the traditional festivals in Thai society in kinds of Punna (merit) was that (1) the merit about the monks had 6 merits or 6 months: Parivasa-kamma, Buddhist lent and Kathin ceremony. The believe in offering to the monks leaving the Parivasa-kamma was the Kusala (merit) or the Anisamsa (good result) (2) The merit about the occupation that related to worship the sacred items such as rain and food was the Boon Khoon

Lan (the merit factor Milan month-merit factor Milan) and Boon Bang Fai (Bang Fai Rocket Festival) (3) The merit about the morale in living was the merit in Songkran Festival and the Boon Sum Ha (the merit for purifying the mind), and (4) the merit about the gratitude was the Boon Khao Pradap Din (the merit for donating on behalf of their died relatives and the Boon Khao Sak (the celebration of the dead).

Keywords: Analysis, Alms giving, Festivals, Traditions, Thai society

บทนำ

การถวายทานโดยทั่วไปในพระพุทธศาสนา คือ การให้เพื่ออนุเคราะห์ผู้ขาดแคลนควรที่จะอนุเคราะห์ เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ เป็นการผูกมิตรภาพไมตรี หรือเพื่อบูชาผู้ที่ควรบูชาเป็นการบูชาครู หรือตอบแทนคุณ หรือเป็นการบำเพ็ญในบุญเขต พระพุทธองค์ตรัสสอนให้ทำทานอย่างมีขอบเขตและมีเหตุผล พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการเลือกให้ และทรงแสดงสมบัติของทานไว้ 3 ประการ⁴ ได้แก่ (1) เจตนาสมบัติ ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือ มีเจตนาดีแต่ก่อนจะให้ มีเจตนาดีขณะให้ และมีเจตนาดีภายหลังให้ (2) วัตถุสมบัติ ถึงพร้อมด้วยวัตถุ ได้แก่ วัตถุที่ควรให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ (3) ปฏิภาหกรรมสมบัติ ถึงพร้อมด้วยปฏิภาหกรรมคือผู้รับซึ่งเป็นผู้ควรให้ และตรัสสอนให้ทำทานเป็น บุญคือให้เป็นความดีเป็นเครื่องชำระล้างความชั่ว เช่น โลภะ มัจฉะริยะ ให้ทำทานเป็นกุศลคือให้ เป็นกิจของคนฉลาดตรัสสอนให้ทำทานเป็นสัปปุริสทานได้แก่ทานเป็นของคนดีคนฉลาดเช่นให้ถูกกาลสมัยเหมาะสมแก่ความต้องการของผู้รับไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะการให้ทานไว้ 5 ประการด้วยกัน คือ ทานด้วยศรัทธา ทานโดยเคารพ ทานตามกาลอันควร ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ทานไม่กระทบตนและคนอื่นกล่าวคือ 1. ให้ทานด้วยศรัทธา คือ การให้ด้วยเชื่อว่าผลของการให้ทานนั้นมีประโยชน์เกื้อกูลแก่ คนอื่น ผู้ให้มีใจดีเบิกบานและอิ่มใจเมื่อให้ทานแล้วนอกจากนี้ มีความเชื่อว่าผลของการคิดดี พูดดี และทำดี ย่อมมีผลตอบสนองแก่บุคคลผู้ทำต้องติดสอยห้อยตามผู้ทำไปเหมือนเงาตามตัว 2. ให้ทานโดยเคารพ คือ ให้ด้วยการนอบน้อมอ่อนละมุนละม่อม ให้ด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวาน และให้ด้วยน้ำใจอ่อนน้อม 3. ให้ทานตามกาล คือ ให้ในกาลอันสมควร เช่น ถวายผ้าอาบ น้ำฝนในฤดูกาลเข้าพรรษาหรือเวลาออกพรรษาถวายผ้าจำนำพรรษา ตลอดทั้งถวายภัตตาหารเช้าเพลเป็นต้น 4. ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์คือ ให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีเมตตา และให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือด้วยกรุณา ทานแสดงผลของการให้ทานตามกาล และการให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ว่า จะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก มีเครื่องใช้สอยเหลือเฟือและมีความประสงค์เต็มเปี่ยม 5. ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น คือ ให้ตามกำลังของตนที่มีอยู่และไม่ รบกวนของคนอื่นมาให้ทาน ทานแสดงผลของการให้ทานข้อนี้ว่าจะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก และมีโภคทรัพย์ปราศจากภัย⁵

⁴ ส.ส. (ไทย) 14/284/251.

⁵ พระครูโพธิยธรรม (บุปผาสังข์), “การศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), หน้า 17-18.

วัดเป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทยจึงถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่ให้ความรู้ให้คุณธรรมแก่คนไทยมาตลอด เมื่อสร้างบ้านสร้างเมืองในที่ใดคนไทยในที่นั้นก็สร้างวัดคู่กับ ชุมชนให้เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และให้เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การให้ทานในสังคมไทยมีมาเป็นของคู่กันทุกยุคทุกสมัย เพราะคนไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า การให้ทานจะทำให้เป็นเกิดความร่ำรวยในชาติหน้า การให้ทานจะได้ไปเกิดในสวรรค์ การให้ทานจะทำให้เป็นคนมีความสุข การให้ทานจะทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ความเชื่อเหล่านี้ล้วนเกิดจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นยิ่งไปกว่านั้นการให้ทานเป็นการกำจัดโลภะจะเห็นได้จากอุปนิสัยของคน ไทยพอตื่นเช้ามาก็ตักบาตรนำอาหารส่งถวายพระเณร เข้า เพล ซึ่งเป็นภาพที่เห็นกันได้อยู่ทั่วไป การให้ทานนั้นถือว่าเป็นการทำความดีเบื้องต้นของชาวพุทธก็ว่าได้ การให้ทานย่อมได้อานิสงส์ ส่งผลดีงามให้แก่ผู้ให้ทานทั้งหลาย⁶

การถวายทานที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะมีผลมากอานิสงส์มากก็เพราะประกอบด้วยเหตุ 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ ถึงพร้อมแห่งวัตถุประสงค์ ในที่นี้หมายถึงผู้รับ คือ ปฏิภาหเป็นทักษิณบุคคล ผู้มีความพร้อมพร้อมด้วยคุณธรรม ยังมีคุณธรรมสูงมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ทานของผู้บริจาคแล้วมีผล มากเท่านั้น อย่างเช่น บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์หรือพระอนาคามีผู้เข้านิโรธสมาบัติได้

2. ปัจจัยสัมปทา คือความถึงพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งของที่จะนำมาทำทาน ต้องได้มาอย่างบริสุทธิ์โดยชอบธรรม

3. เจตนาสัมปทา ถึงพร้อมแห่งเจตนา ในที่นี้หมายถึงมีเจตนาดี คือต้องมีเจตนาดี ทั้ง 3 ประการ คือ

3.1) บุพเจตนา เจตนาก่อนให้คือตั้งแต่ตอนแรก เริ่มต้นก็ตั้งใจดี มีความเลื่อมใส จิตใจเบิกบานและตั้งใจจริงแข็งแรงมีศรัทธามากต่อไป

3.2) มุญจนเจตนา ขณะถวายก็จริงใจจริงจัง ตั้งใจด้วยความเบิกบาน ผ่องใส มีปัญญาเข้าใจ

4. อปรปรเจตนา ถวายไปแล้วหลังจากนั้น ระลึกขึ้นเมื่อไรจิตใจก็เอบอ้มผ่องใส ว่าที่เราทำไปนี้ดีแล้ว ทานนั้นเกิดผลเป็นประโยชน์ เช่น ได้ถวายบำรุงพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จะได้มีกำลังแล้ว ทานก็จะปฏิบัติศาสนกิจ ช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญงอกงามมั่นคงเป็นปัจจัยให้สังคมของ เราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นึกขึ้นมาเมื่อไรก็เอบอ้มปลื้มใจ⁷

หลักการทำบุญถวายทานในปัจจุบันยึดหลักของเรื่องกรรมเก่าและกรรมใหม่ โดยมีศรัทธาเป็นตัวนำคือ เรื่องกรรมดีและกรรมชั่วถ้าทำดีจะได้ไปเกิดในที่ดี ถ้าทำไม่ดีก็ทำให้ชีวิตตกต่ำ การให้ทานถือเป็นผลแห่งความดี ชาวพุทธจึงได้ยึดเอาไว้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันก็ว่าได้ หลักการทำทานมีอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ที่ชาวพุทธนิยมทำกัน ได้แก่ (1) ปาฏิบุคคลิกทาน คือให้ทาน

⁶ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ, (ถนอม ภิญโญจิตฺต), “การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรต้นตอปัญหาการปฏิบัติจริงในลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า บทคัดย่อ.

⁷ อ.ฉก. (ไทย) 22/37/486.

เฉพาะบุคคลไม่ได้ถวายแก่สงฆ์ (2) สังฆทาน คือ การถวายทานแก่สงฆ์ การทำทานแบบถวายแก่พระสงฆ์หมู่ใหญ่ เป็นบำรุงพระศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้น การทำบุญทำทานในศาสนาที่ชาวบ้านนิยมทำกันในปัจจุบัน จึงต่างกันโดยสิ้นเชิงแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กลุ่มแรกทำทานเพื่อต้องการให้ผลบุญส่งผลให้ตัวเองมีความสุขในขณะที่มีชีวิตอยู่ คือ ต้องการผลทางจิตใจ มีความสุขมีความร่ำรวย มีกินมีใช้ในชาตินี้เท่านั้น กลุ่มที่สองมุ่งถึงชาติหน้าว่าเมื่อบริจาคทานแล้ว ตายไปจะได้เกิดบนสวรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนาสอนให้เสียสละให้แก่ผู้อื่นแต่บุญชนทั่วไปยังมี ความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นพื้นฐานภายในจิตใจอยู่ ดังนั้นการให้อย่อมเป็นการขจัดกิเลส ตัดโลภะและเป็นแรงจูงใจต่างกันอย่างแน่นอน ส่วนบัณฑิตทั้งหลายในอดีตหรือปัจจุบันยอมให้⁸

เทศกาลและงานประเพณีในสังคมไทย หมายถึงช่วงเวลาที่กำหนดไว้เพื่อจัดงานบุญและงานรื่นเริงในท้องถิ่น เป็นการเน้นไปที่การกำหนดวัน เวลา และโอกาสที่สังคมแต่ละแห่งจะจัดกิจกรรมเพื่อเฉลิมฉลองโดยมีฤดูกาลและความเชื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเทศกาลและงานประเพณีในประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนา พิธีกรรมทางศาสนาจึงแทรกอยู่ในเทศกาลและงานประเพณีเป็นส่วนใหญ่ เริ่มตั้งแต่พิธีกรรมในแต่ละขั้นตอนของชีวิต พิธีกรรมหรือกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพทางเกษตรกรรมและอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ได้กลายเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักทางการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เทศกาลและงานประเพณีของไทยยังสามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม มากที่สุด รวมทั้งมีเนื้อหาที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ 1) เทศกาล หรือ ประเพณีที่มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับพืชผลทางเกษตรกรรม มีทั้งอาหารผลิตภัณฑ์จากพืชและสัตว์ เช่น งานวันลิ้นจี่ จ. เชียงราย งานวันลำไย จ. ลำพูน ลางสาด จ. อุดรดิตถ์ งานนมัสการไม้ดอกไม้ประดับ จ. เชียงใหม่ งานเทศกาล ไหม จ. ขอนแก่น เป็นต้น 2) เทศกาล หรือ ประเพณีที่ผสมผสานการละเล่นพื้นเมืองกับความเชื่อทางศาสนา เป็นงานที่เน้นกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ งานแห่เทียนเข้าพรรษา จ. อุบลราชธานี งานวันสารทเดือนสิบ จ. นครศรีธรรมราช งานประเพณีกินเจ จ. ภูเก็ตและตรัง เป็นต้น สำหรับงานที่เน้นกิจกรรมการละเล่น ได้แก่ งานยี่เป็ง จ. เชียงใหม่ งานแข่งเรือยาว จ. น่าน พิกิตรและพิษณุโลก งานเผาเทียนเล่นไฟ จ. สุโขทัย งานไหลเรือไฟ จ. นครพนม งานบุญบั้งไฟ จ. ยโสธร งานแสดงช้าง จ. สุรินทร์ งานว่าวสนามหลวง กรุงเทพฯ งานแข่งเรือโก และ จ. นราธิวาส 3) เทศกาลหรือประเพณีที่แสดงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ งานสัปดาห์สะพานแม่น้ำแคว จ. กาญจนบุรี งานแสดงแสงเสียงอยุธยาอมรดกโลก จ. พระนครศรีอยุธยา งานนบพระเล่นเพลง จ. กำแพงเพชร เป็นต้น 4) เทศกาลหรือประเพณีที่แสดงศิลปวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มชน ได้แก่ งานแห่ผีตาโชน จ. เลย งานประเพณีบุญก๋ำฟ้า จ. นครสวรรค์ งานโยนบัว จ. ปทุมธานีและ สมุทรปราการ งานปล่อยเต่า จ. ภูเก็ตและพังงา⁹

ทานโดยไม่เห็นแก่สุขใจด้วยกิเลสแต่ยอมให้ทานเพื่อกำจัดกิเลส กล่าวคือ บัณฑิตให้ทานช่วยเหลือผู้อื่น เพราะกำจัดความตระหนี่ภายในและชักฟอกจิตใจตนเองให้บริสุทธิ์แต่อย่างไรก็ตาม

⁸ คุณ โทชน์, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2537), หน้า 16-17.

⁹ ศรายุทธ ฐานวิเศษ, ประเพณีไทยและวัฒนธรรมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/sarayutasdf/prapheni-thiy>, [18 เมษายน 2564].

เนื่องจากการให้ทานที่ดีย่อมจะเอื้อประโยชน์ตนเองและผู้อื่นในทางกลับกันถ้าให้ทานโดยผิดการที่ดี ย่อมมีผลน้อยและอาจไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อผู้ทำทาน แต่การให้ทานในปัจจุบันมีประเด็นที่ ก่อให้เกิดปัญหา ในการโต้แย้งทางความคิดเกี่ยวกับคำสอนและวิธีปฏิบัติในการทำบุญให้ทานใน เทศกาลประเพณีวัฒนธรรม เพราะมีแนวคิดจารีตประเพณีของหมู่บ้านนั้นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับหลัก ศาสนาสาเหตุนี้จึงเป็นประเด็นเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวกับคุณค่าทางจริยธรรม ในการให้ทานเสมอดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ผลของการให้ทาน ในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบันของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย เพื่อต้องการทราบประเด็นปัญหาการให้ทานในเทศกาลประเพณีวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย มานานจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะนำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางทำความเข้าใจให้ถูกต้องทั้งแก่ปัจเจก ชนและส่วนรวม

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การถวายทานใน เทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย” ว่ามีลักษณะอย่างไร มีรูปแบบ องค์ประกอบ มีผลต่อคนในสังคม อย่างไรวัตถุสิ่งของที่นิยมนำมาให้ทานว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปมาก น้อยแค่ไหนอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำผล การศึกษาไปเป็นข้อมูลทางการศึกษาเรื่องทานสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการถวายทานในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรม พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ มีวิธีการ และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย
2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็น คำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ และตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในสังคมไทย
3. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย โดยวิเคราะห์ (1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) (2) การตีความหมาย (Interpretation) และ (3) การสังเคราะห์ (Synthesis) เกี่ยวกับการถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทยที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และวรรณกรรมในยุค

ปัจจุบันโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) เพื่อเสนอการวิเคราะห์การถวายทานในเทศกาลตามประเพณี สู่สังคมไทย

4. นำเสนอข้อมูลที่ได้ศึกษามาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสารผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย พบว่า

1. หลักการถวายทานในพระพุทธศาสนา

หลักการถวายทานนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ 5 ประการ ด้วยกันคือ ให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานโดยเคารพให้ทานตามกาลอันควรให้ทานด้วยจิต อนุเคราะห์ให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น (1) ให้ทานด้วยศรัทธา คือ การให้ด้วยเชื่อว่าผลของการให้ทานนั้นมีประโยชน์ เกื้อกูลแก่คนอื่น ผู้ให้มีใจดี เบิกบานและอิ่มใจเมื่อให้ทานแล้ว นอกจากนี้มีความเชื่อว่าผลของการ คิดดีพูดดีและทำดีย่อมมี ผลตอบสนองแก่บุคคลผู้ทำต้องติดสอยห้อยตามผู้ทำไปเหมือนเงาตามตัว (2) ให้ทานโดยเคารพ คือ ให้ด้วยการนอบน้อมอ่อนละมุนละม่อมให้ด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวาน และให้ด้วยน้ำใจอ่อนน้อม (3) ให้ทานตามกาล คือ ให้ในกาลอันสมควร เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝนในฤดูการเข้าพรรษาหรือเวลาออกพรรษา ถวายผ้าจ่านำพรษาตลอดทั้งถวายภัตตาหารเช้าเพลเป็นต้น (4) ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ คือ ให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีเมตตาและให้อุดหนุน เอื้อเพื่อช่วยเหลือด้วยกรุณา ท่านแสดงผลของการให้ทานตามกาล และการให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ว่าจะเป็นคนมีกัมมังคังมีทรัพย์สมบัติมากมีเครื่องใช้สอยเหลือเฟือ และมีความประสงค์เต็มเปี่ยม (5) ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น คือ ให้ตามกำลังของตนที่มีอยู่และไม่ต้องรบกวนของของคนอื่นมาให้ทาน ท่านแสดงผลของการให้ทานข้อนี้ว่าจะเป็นคนมีกัมมังคังมีทรัพย์สมบัติมากและมีโภคทรัพย์ปราศจากภัย ส่วนในการให้ทานผู้ให้ต้องมีเจตนาเป็นสำคัญ ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ คือ

(1) บุพพเจตนา คือ ความตั้งใจก่อนที่จะให้ทาน ผู้ให้มีความยินดีเริ่มตั้งแต่คิดจะกระทำทานแล้วตระเตรียมสิ่งของต่างๆ ที่เป็นอุปกรณ์แห่งทานขณะที่จัดสรรสิ่งของนั้นจิตมีความยินดีคิดว่า “เราจะทำการฝังขุมทรัพย์สมบัติที่จะติดตามตนไปในกาลทุกเมื่อ”

(2) มุญจนเจตนา คือ ความตั้งใจในขณะที่กำลังให้ทาน ขณะที่ทลายกำลังให้ทานนั้นมีจิตผ่องใส บรรจงวางวัตถุทานลงที่มือของทักษิณบุคคลทำจิตให้เลื่อมใสว่า “เรากำลังถือเอาสาระจากทรัพย์ที่ไม่มีสาระ”

(3) อปรปรเจตนา คือ ความตั้งใจหลังจากให้ทานแล้ว หมายถึง จิตของผู้ให้ทานมีความเบิกบาน เมื่อระลึกถึงการกระทำทานของตนคราวใดก็มีความอิ่มใจ เกิดปิติในทานนั้นว่า “ทาน ที่ท่านผู้รู้บัญญัติไว้ เราได้กระทำตามแล้วทานของเราสำเร็จประโยชน์ด้วยดี” เจตนาแห่งผู้กระทำทานดังกล่าวนี้ เป็นเหตุนำความสุขมาให้แก่ผู้กระทำและเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่วนผู้รับทานจะกล่าวในทักษิณบุคคลข้างหน้า ในที่นี้จะกล่าวถึงทานวัตถุหรือสิ่งที่ควรให้ทานก่อน สิ่งที่ควรให้ทานจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในกระบวนการของการให้ทานและสิ่งที่ควรให้เป็นทาน ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็มีทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ (รูปธรรม) และสิ่งที่มีชีวิตวัตถุ (นามธรรม) หลักฐานที่กล่าวถึงสิ่งที่ควรให้เป็นทาน

2. การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย

การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทยมีการกำหนดของชุมชนให้มีการร่วมกันทำบุญถวายทานตามความเชื่อ พื้นฐานในเรื่องของศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความเชื่อทางด้านสิ่งที่เหนือธรรมชาติภูตผีเทวาอารักษ์ผีบรรพบุรุษ โดยจะนำปัจจัยทางด้านวิถีชีวิต และสภาพแวดล้อม และสภาพอากาศของพื้นที่ผนวกเข้ากันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นปัจจัยต่างๆ ในการกำหนดกิจกรรมของการทำบุญที่จะมีขึ้นในแต่ละเดือน ตลอดทั้งปีและเนื่องจากคนในชุมชนเป็นผู้กำหนดให้เป็นจารีตหรือสิ่งที่พึงถือปฏิบัติทำให้ประเพณีเหล่านี้ได้รับการประพฤติปฏิบัติสืบทอดทั้งยังได้มีการบอกกล่าวจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อเป็นการรักษา กฎของชุมชนและเพื่อป้องกันการได้รับบทลงโทษจากการละเมิดกฎปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งบทลงโทษของผู้ที่กระทำผิดจารีตประเพณีของสังคม อาจะหมายถึงการได้รับการปฏิเสธในการคบค้าสมาคม การยอมรับหรือการให้ความช่วยเหลือใดจากคนในชุมชน เพราะการปฏิบัติตามจารีตสิบสองเดือนของชาวไทยอีสานนั้น ถือเป็นการเสียผลประโยชน์ส่วนตัว ทั้งในด้านแรงงานหรือด้านทุนทรัพย์เพื่อส่วนรวม อีกทั้งยังเป็นการเสียสละเวลาจากการประกอบอาชีพมาร่วมสนุกในการทำกิจกรรมต่างๆ และประกอบพิธีกรรมของการทำบุญในแต่ละเดือนรวมถึงการพบปะสังสรรค์ปรึกษาหารือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน สร้างความสามัคคีความเข้มแข็งให้กับชุมชน และยังเป็นการปลูกฝังแนวความคิดของคนในชุมชนให้เป็นไปในทางเดียวกัน ดังนั้นการละเมิดการปฏิบัติตามจารีตประเพณีดังกล่าวจึงหมายถึงการปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือ การเป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชน การร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและการมีแนวความคิดความเห็น ความเชื่อหรือศรัทธาในแนวทางเดียวกับคนในชุมชน ดังนั้นจึงได้มีการกำหนดบทลงโทษจากการละเมิดจารีตประเพณีของชุมชน ให้ผู้ที่กระทำผิดได้รับผลเช่นเดียวกับการกระทำของเขาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว

3. วิเคราะห์การถวายทานในเทศกาลตามประเพณีในสังคมไทย พบว่าหากจะแยกประเภทของบุญตามจุดมุ่งหมายแล้วอาจแยกได้ดังนี้

1. บุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรงบุญลักษณะนี้จะมี 6 บุญหรือ 6 เดือน คือบุญเข้ากรรม บุญข้าวจี บุญवेश บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญกฐิน ความเชื่อในการถวายทานกับภิกษุที่ออกจากกรรมแล้วถือว่าเป็นผู้หมดมลทิน เป็นผู้บริสุทธิ์ผุดผ่อง สำหรับชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีบุญเข้ากรรม จะต้องเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ด้วยจัดปัจจัยแด่ พระภิกษุสงฆ์ตลอดเวลาที่เข้ากรรม และในวันที่พระภิกษุต้องออกจากกรรมจะต้องมีการทำบุญให้ทาน เช่น มีการตักบาตรถวายภัตตาหาร และฟังเทศน์เป็นต้น คลุ่หส์ผู้ใดได้ทำบุญแด่พระภิกษุสงฆ์ในบุญ เข้ากรรมถือว่าได้กุศลหรืออานิสงส์แรงมาก

2. บุญที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน บุญลักษณะนี้จะเกี่ยวกับการ ขอรพรหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลด บันดาลความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้เช่น ฟ้าฝน ข้าวปลาอาหารเป็นต้นจะมีอยู่ 2 บุญ คือ บุญคูณลานและบุญบั้งไฟ บุญคูณลาน หากจะให้ความหมายตามสาระพิธีแล้วก็คือ บุญที่ทำขึ้นเพื่อทำขวัญข้าวเพื่อให้ เกิดสิริมงคลแก่ชาวบ้านและเป็นการบูชาขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้าว ไม่ว่าจะเป็นผีป่วนผีตาแฉงหรือเจ้าแม่โพสพเป็นต้น ที่ประทานข้าวมาอย่างอุดมสมบูรณ์ให้กับเกษตรกรในสังคมไทย ส่วนงานบุญบั้งไฟหากไม่มีพิธีฮองสร่ง บวชนาค ส่วนใหญ่จะไม่มี

พิธีทางศาสนาเพราะถือว่าเป็นบุญญามาร แต่ก็มีบางแห่งที่มีการเจริญพระพุทธมนต์ในยามกลางคืนด้วย ซึ่งเป็นการปรับประยุกต์ศาสนาเข้าด้วยกันก็ไม่เสียหายอะไร แต่ส่วนใหญ่แล้วจะไม่มีพิธีทางศาสนาปล่อยให้ญาติโยมจัดการกันเอง ส่วนพระคงมีการจัดข้าวปลาอาหารมาถวายพิเศษเท่านั้น

3. บุญเกี่ยวกับขวัญกำลังใจในการดำรงชีพ บุญลักษณะนี้เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอำนวยความสุขสวัสดิภาพให้มี 2 บุญคือ บุญสงกรานต์และบุญข้าชะ อีตบุญข้าชะ (บุญเดือนเจ็ด) เป็นบุญที่จัดขึ้นเพื่อทำพิธีปัดรังควาญ ขับไล่ความเสนียดจัญไรภูตผีปีศาจออกจากหมู่บ้าน บางแห่งเรียกว่าบุญเบิกบ้านหรือบุญบ้าน เป็นบุญที่แต่ละหมู่บ้านจะทำไม่ขาด เป็นบุญเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ผีปูตา ผีตาแฮก มเหศักดิ์หลักเมืองที่คอยคุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าจะรวมผีบรรพบุรุษอยู่ด้วยที่ช่วยคลันดาลให้ชาวบ้านมีความสุข

4. บุญที่เกี่ยวกับความมัตถุญบุญลักษณะนี้จะเน้นที่การทำบุญอุทิศเป็นสำคัญมี 2 บุญคือ บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ เพื่อบูชาผีบรรพบุรุษและผีไร้ญาติ โดยชาวบ้านจะทำการจัดอาหาร ประกอบด้วยข้าว ของหวาน หมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองกล้วยร้อยเป็นพวง เตรียมไว้ถวายพระช่วงเลี้ยงเพลบางพื้นที่อาจจะนำห่อข้าวน้อย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยการศึกษาครั้งนี้พบว่า

1.1 ควรปรับปรุงพิธีกรรมเรื่องแนวคิดรูปแบบ และลักษณะการให้ตามแนวพุทธศาสนา วิธีการถวายทาน รูปแบบการให้ทาน ก่อนให้กำลังให้และหลังจากการให้ เป็นแนวเดียวกันกับวิธีการดำเนินชีวิตของคนชาวพุทธในสังคมไทยในปัจจุบัน และปรับปรุงโดยให้ความรู้เรื่องหลักการให้อย่างถูกวิธี

1.2 ควรมีการเผยแพร่และปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่ประยุกต์จากหลักการให้ทาน ในเทศกาลต่างๆ

1.3 ควรปลูกฝังเยาวชนอันเป็นทรัพยากรหลักในสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการให้ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันโดยยึดหลักการให้ที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าสังคมไทยนั้นยังขาดความรู้เกี่ยวกับการให้ ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจึงควรที่จะมีการศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องของการให้ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์หาอันสงส์ของการให้ทานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

2.2 ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการทานในช่วงเทศกาลต่างๆ ทั้ง 4 ภาคของประเทศ
ไทย

2.3 ศึกษาวัฒนธรรมการในสมัยพุทธกาลกับการให้ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- คุณ โทชน์.. **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.2537.
- พระครูโพธิชยธรรม (บุปผาสังข์).. “การศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวดำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ, (ถนอม ภิัญญจิตร)“การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสุตตันตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.2546.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรายุทธ ฐานวิเศษ, ประเพณีไทยและวัฒนธรรมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/sarayutasdf/prapheni-thiy>, [18 เมษายน 2564].